

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

Výchova dítěte – Rodiče versus stát

Vedoucí práce: Mgr. Martina Pavelková

Autor práce: Markéta Švecová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3

2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce Mgr. Martině Pavelkové za inspiraci, rady a připomínky a za systematické vedení při psaní této práce.

Obsah

Úvod	5
1 Komunismus	7
2 Definice rodiny.....	8
2.1 Současná nukleární rodina	8
2.2 Podoba rodiny v totalitě	10
3 Instituce	11
3.1 Instituce dnes	12
3.2 Doba totality	13
3.3 Porovnání institucionální péče ve dvou dobách	15
4 Sociální prostředí, rodiče	16
4.1 Sociální prostředí dnes.....	16
4.2 Sociální prostředí v době komunismu	17
5 Legislativa	19
5.1 Legislativa dnes	20
5.1.1 Úmluva o právech dítěte.....	20
5.1.2 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.....	21
5.1.3 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.....	21
5.1.4 Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.....	22
5.2 Legislativa v době totality.....	23
5.2.1 Deklarace práv dítěte	23
5.2.2 Zákon č. 94/ 1963 Sb., o rodině.....	24
6 Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, a jeho Novela	24
6.1 Novela zákona o státní sociální podpoře	25
6.2 Srovnání	26
7 Závěr	28
8 Seznam použitých zdrojů	30

Úvod

Motivací a inspirací při psaní této bakalářské práce pro mě byla zejména potřeba získání nových informací o určité cílové skupině, v tomto případě jsou to předškolní děti. V kontextu studovaného oboru je to jedna z hlavních kategorií, kterým je věnována pozornost. Ke zpracování tohoto tématu mě přivedl hlavně krok současného Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) – jejich Novela zákona o státní sociální podpoře. Dále to byla vedoucí mé práce, Martina Pavelková, která mě na svých přednáškách inspirovala a pomyslně mi otevřela oči. Cítila jsem potřebu dozvědět se něco víc o minulém totalitním režimu, protože nemám vlastní zkušenost. Bylo to pro mě velmi zajímavé, neboť ačkoliv je tato práce čistě teoretická a vychází ze studia relevantní literatury, snažila jsem se sbírat jakékoliv praktické informace z každodenního života lidí žijících v minulém režimu.

Sociální pracovník se může při své práci setkávat s nejrůznějšími skupinami lidí, od dětí až po seniory. V této závěrečné práci je největší důraz kladen na skupinu těch nejmenších, tzn. předškolních dětí, a dospělých. Praktické využití této práce může mít několik forem. V první řadě je zajímavé porovnat sociální prostředí a výchovu ve dvou odlišných dobách. V práci jsem se snažila zachytit i markantní rozdíly mezi institucemi a legislativními vymezeními obou období. Dále je dle mého názoru užitečné pochopit a porozumět generaci, která je komunistickým režimem ovlivněna a vyrůstala v něm. V praxi to potom může usnadnit komunikaci s klientem a snáze můžeme porozumět jeho postoji.

Práce je, jak již bylo uvedeno, čistě teoretická, neobsahuje tedy žádný výzkum v pravém slova smyslu. Cílem práce je shrnout a porovnat sociální prostředí a výchovu předškolních dětí v době komunismu a v současnosti v naší zemi. Je několik základních otázek, které jsou v práci řešeny. Je to právě porovnání sociálních prostředí, ve kterých děti vyrůstají, a porovnání institucí zřizovaných státem i soukromými sektory, které byly a jsou nabízeny. Podstatné je uvedené vymezení toho, jak vypadala rodina, její struktura a běžný život dříve a jak vypadá většinou dnes. Důležité je podotknout, že se při těchto porovnáních jedná o většinovou společnost, nikoliv o rodiny, které jsou např. ze sociálně vyloučené lokality, ovlivněny nepříznivou finanční situací nebo je jejich život přizpůsoben nemoci. Tyto specifické životní situace a jejich porovnání ve dvou dobách by bylo jistě velmi zajímavé porovnat, rozsahem

by však práce odpovídala vyššímu stupni závěrečné práce. Zmíněna je i legislativa, která zasahuje do životů rodin a samotných dětí, a to k dnešnímu stavu a jak ovlivňovala životy v době totalitní. V poslední části práce je zpracováno zamyšlení nad tím, zda díky Novele zákona o státní sociální podpoře; T: 17. 3. 2016, nedochází ze strany MPSV k pomyslnému kroku zpět ve vývoji společnosti a k návratu ke komunistickým tradicím.

Jednotlivé kapitoly na sebe mají logickou návaznost, práce začíná obecnými definicemi, jedna kapitola se vždy věnuje jednomu tématu a podkapitoly ho dále specifikují a rozvíjejí. Do práce je zařazeno i porovnání legislativních dokumentů z toho důvodu, že na konci se objevuje zamyšlení nad Novelou zákona. Dle mého názoru je vhodné uvést i tuto část do širšího kontextu, proto jsou zde zařazeny zákony týkající se rodiny a dětí samotných. Kapitoly, jejich názvy a témata byly voleny logickou cestou v rámci tématu celé práce. Práce je zaměřena na vybranou problematiku, na témata, která je možné porovnávat.

Mezi nejdůležitější zdroje, které jsem při zpracování této práce využila, patří rozhodně *Psychologie komunismu* od Jindřicha Kabáta. Monografie vydaná v roce 2011 obsahuje aktuální a velmi trefně položené otázky, zajímavá témata, základní informace a svědectví. Dále je to kniha francouzské autorky jménem Françoise Mayer *Češi a jejich komunismus*, přeložená do češtiny v roce 2003. Pak studijní edice sestavená Zdeňkem Kárníkem a Michalem Kopečkem vydaná též v roce 2003 s názvem *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Dále kniha Oldřicha Matouška *Rodina jako instituce a vztahová síť* a kniha autora Jacka Goodyho *Proměny rodiny v evropské historii*. V neposlední řadě to byla kniha od autorky Evelyne Sullerotové *Krise rodiny*.

Co se týká internetových zdrojů, množství podstatných informací jsem našla na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí a na webových stránkách UNICEF. Čerpala jsem také z několika zákonů, a to ze zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, zákona č. 359/1999, o sociálně právní ochraně dětí, zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociálně podpoře, a z Novelu zákona o státní sociální podpoře; T: 17. 3. 2016.

1 Komunismus

„*Nevěřila bys, co udělá nenormální doba s normálními lidmi,*“ říká Bolek Polívka ve filmu Jana Hřebejka z roku 2000, Musíme si pomáhat. Pro potřeby této práce je to velmi trefné uvedení, které vede k zamyšlení. Komunistická totalita ovládala českou zemi přes čtyřicet dlouhých let. Podle některých vyprávění se může zdát, že se lidem žilo relativně dobře. Někteří obyvatelé přišli o všechno, včetně majetku, rodiny a příbuzných, a hlavně víry v lidstvo. Sama se nedokážu plně vcítit do lidí v tehdejší situaci, přesto však nedovedu jako kriticky uvažující jedinec pochopit, jak dokázal jeden jediný totalitní režim ovládnout a poškodit tolik lidí. Komunistická strana Československa (dále jen Strana) nastavila režim, v němž nebylo místo pro jinou vládnoucí stranu. Mocenskou špičku společnosti představovala hrstka vybraných lidí, kteří byli nedotknutelní.¹

Jedna z knih, kterou jsem pro tuto práci studovala, uvádí, že komunismus jako takový se nedá přesně definovat, protože prakticky nikdy neexistoval. Někteří autoři o něm mluví jako o socialismu nebo pokrokovém hnutí.² Komunismus jako celek se nějakým způsobem prezentoval a měl nastíněné ideje, ale úplně jinak reálně jednal. Jednal ve svém nejvyšším zájmu. Využíval zastrašování, intrik, pracoval se strachem lidí a manipuloval s nimi. Obrovskou roli také hrála propaganda zaměřená na všechny skupiny obyvatel již od těch nejmenších. Jednoduše řečeno, když byl někdo ve Straně, neměl problém. Když nebyl, popř. projevoval nelibost a odpor, mohlo to pro něj znamenat velmi nepříjemné, mnohdy až fatální důsledky pro každý aspekt jeho života, ať už pracovního, osobního nebo společenského.

Historie naší země byla vždy ovlivněna nějakým cizím národem. „*Podívejme se na národní identitu. Četné práce ukázaly, z čeho je tato identita vybudována: je konstruována ve vztahu k druhému (už tím je vztahem) a ten druhý se může v průběhu času měnit a obvykle jde o toho nejbližšího druhého. Pro Čechy se otázka Kdo jsme? historicky kladla nejprve ve vztahu k Němcům, poté Rakušanům, pak k Rusům a nakonec ke Slovákům.*“³ Samozřejmostí je, že každá zkušenost, v tomto případě by se dalo použít i slovo paměť, se na národu tzv. podepíše, zanechá na něm stopu a ovlivní ho do dalších let. Většinou se tak stane až po skončení každé totality, nejvýrazněji nacismu nebo komunismu. Odchod totality a příchod pomyslných lepších

---

¹ KÁRNÍK a KOPEČEK. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, s. 201.

² Srov. KABÁT, J. *Psychologie komunismu*, s. 9.

³ MAYER, Françoise. *Češi a jejich komunismus: Paměť a politická identita*, s. 30.

zítřků, nabízí lidem poučení a rozvoj. Dodává nové zkušenosti a informace pro další generace.

Mezi základní znaky komunistického režimu patří již zmiňovaný nátlak, práce se strachem, propaganda, přítomnost členů Státní bezpečnosti a v neposlední řadě také práce s „inteligencí národa“, nahrazování odborníků v nejrůznějších oborech, odstraňování nevhodných lidí, imigrace a političtí vězni. *„Poulnorové čistky a změna vztahu k inteligenci se projevily i umlčením dříve podnětných diskusí k sociálním otázkám v odborném tisku. Součástí této politiky byla výměna vedoucích pracovníků v sociálních institucích. Mnozí odborníci byli vyřazeni z dřívějších funkcí (...). Od roku 1949 do roku 1953 se zásadně změnilo pojetí a poslání sociální politiky, institucionální základna a mechanismus fungování sociálních systémů.“*⁴

2 Definice rodiny

2.1 Současná nukleární rodina

Abychom mohli tuto závěrečnou práci vůbec uvést do problematiky, je důležité uvědomit si a stanovit, co v dnešní době rodina znamená, jak vypadá, jaká je její hodnota.

*„Mluví-li se o rodině, máme sklon si ji představovat jako tzv. úplnou nukleární rodinu-totíž otce, matku a jejich děti. Většina lidí si myslí, že takto vypadá většina rodin. Opak je pravdou. Odhaduje se, že v naší populaci tvoří úplné nukleární rodiny třetinu rodin a pouze pětinu všech domácností. Zbytek, čili většinu, tvoří lidé žijící sami nebo jen s dítětem bez partnera, nebo příslušníci tři či čtyř generací v různých-z hlediska nukleární rodiny nekompletních-konstelací.“*⁵ Pro potřeby této práce a její celkový obrázek jsem se zaměřila na rodinu tzv. úplnou, totiž fungující ve složení matka, otec a děti, která nemá větší problémy. Celkově by se dala popsat jako průměrná, moderní rodina.

Při přímém kontaktu a práci s lidmi si často můžeme uvědomovat, jak rozdílná mohou být sociální prostředí, ze kterých pocházíme, jak nás výchova ovlivňuje v pozdějším životě. Dle mého názoru je v našem evropském prostředí v současnosti myšleno nukleární rodinou soužití dvou dospělých lidí spojených společným partnerským vztahem a jejich potomků, nebo se to tak aspoň podle kulturních tradic a sociálního prostředí očekává. Hlavní funkcí rodiny, kterou by měla plnit, je funkce

---

⁴ KÁRNÍK a KOPEČEK. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, s. 145

⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 38-39.

reprodukční.⁶ Jinak řečeno, rodiče plodí děti, své potomky, kteří pokračují v jejich odkazu. Rodina usnadňuje výchovu dětí, díky ní se děti učí nejzákladnějším činnostem, připravuje dítě na život, a tím plní funkci socializační.⁷ Rodina v širším slova smyslu, tedy prarodiče, tety a strýčkové, ti všichni mohou usnadňovat péči o děti a pomoci s jejich výchovou.⁸

Rodina je nejdůležitější skupinou, se kterou se dítě setkává, nejen proto, že je první, ale také proto, že si dítě díky ní utváří svůj žebříček hodnot, pohled na svět, poznává svou emocionální a psychickou stránku a může jí rozvíjet. Rodina dítě tzv. formuje. Kromě toho, že rodiče zajišťují dítěti základní potřeby, jako je potrava a příbytek, dochází i ke vzájemné výměně emocí, k naplňování pocitů a angažovanosti ve vztahu.⁹ „*Rodiče svým vlivem určují životní dráhu dítěte – dítě si z rodiny odnáší představu o pracovním uplatnění, o manželství a rodině, o hodnotové hierarchii.*“¹⁰ Člověk má přirozeně potřebu někam patřit. Totožnost se vytváří již při narození, kdy novorozeně dostává jméno a příjmení. Už tím prakticky vzniká příslušnost k určité skupině.¹¹

Co se týká současnosti a předškolní výchovy dětí, na kterou je tato kvalifikační práce zaměřena, během rozvoje společnosti od totalitárního režimu došlo k posunu. Stát je nyní mnohem více benevolentní, nechává o výchově dětí rozhodovat rodiče a v ideálním případě pouze poskytuje prostředky pro rozvoj nejen dětí, ale celých rodin. V posledních letech dochází ke snaze o větší kontrolu a ovlivňování předškolního vzdělávání, viz Novela školského zákona, která řeší povinný poslední rok předškolního vzdělávání nebo také podmínky pro přijímání do mateřských škol.¹²

Od dob totality došlo k radikálnímu snížení kontroly nad rodinami, k vytvoření většího soukromí a tím pádem i k prohlubování anonymity. Dnes již v naší zemi nevládne totalita v pravém slova smyslu. Nicméně dochází k mnoha poruchám v rodinách, bohužel. Stává se tak z nejrůznějších důvodů. Rodiče se o dítě nemohou starat, nechtějí nebo neumějí.

Nejdůležitějším dokumentem při práci s dětským klientem je Úmluva o právech dítěte, která by měla mimo jiné zajišťovat základní práva, jakými jsou právo

---

⁶ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 38–39.

⁷ Srov. PAVELKOVÁ. Charakteristika rodiny a (pře)výchovy v komunistické perspektivě.

⁸ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 10.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

¹² Srov. Změny v předškolním vzdělávání: povinný rok předškolního vzdělávání i vzdělávání dvouletých dětí. *ČOSIV*.

na život, jméno, svobodný přístup k informacím, právo mít možnost poznat své rodiče a být vychován.¹³ V Úmluvě se objevují i věci, které jsou de facto povinností státu, a to zajistit dítěti lékařskou pomoc, základní vzdělání, prevenci drogových závislostí, ochranu před ubližováním, mučením a odepíráním osobní svobody.¹⁴ Ne vždy se v naší historii s dětmi, potažmo i dospělými, takto jednalo.

V dnešní době se stát snaží podporovat rodiny a nabízet alternativní možnosti při nejrůznějších problémech. Důkazem je nespočet organizací, jako jsou krizová centra, centra pro rodiny s dětmi, centra pro rodiny, nízkoprahová centra. Existuje nespočetné množství služeb, které nám stát nebo soukromé organizace nabízí jako alternativu při pomoci s výchovou. Ať už jde o možnost adopce, nebo pomoc ve formě prevence a poskytování informací. Otázkou do diskuze by mohlo být, zda díky příliš rychlému rozvoji společnosti, potřebě finančního zajištění a odluce emocionální stránky věci nedochází k ústupu zpět v rozvoji rodin.

2.2 Podoba rodiny v totalitě

V českých dějinách je možné nalézt mnoho situací a událostí, které rodinu jako celek vystavovaly neustálému a obrovskému tlaku. I proto se rodina stala jakýmsi útočištěm.¹⁵ „*Deformovaný stát vytváří deformované občany i deformované rodiny. Rodina nikdy není nedobytnou tvrzí, její vnější hranice má vždy jistou propustnost. Čím je stát totalitnější, tím víc usiluje o proniknutí do soukromí rodiny a tím víc z rodiny dělá věc veřejnou.*“¹⁶

Podoba rodiny v době komunismu byla různá, odvíjela se od sociálního postavení rodičů, jejich politického smýšlení a potřeby projevit ho. V každém případě byl ze strany státu všudypřítomný uměle vytvořený tlak na rodiče.¹⁷ V jedné z možných variant ideologie by dokonce došlo k úplnému zrušení rodiny jako takové a přišlo by nahrazení kolektivní výchovou.¹⁸ Velmi důležitou roli v tehdejší totalitní ideologii hrála převýchova. Ta tvořila ústřední pojem, za kterým se skrývalo prakticky to hlavní. Od útlého věku nahradit rodinnou výchovu určitou ústavní, tedy kolektivní. Nezapomínalo se ani na matky, neboť vyvstávala otázka rovnoprávnosti a lidské důstojnosti žen v té době, tudíž se stát pokoušel matkám zpřístupnit možnost brzkého

---

¹³ Srov. Úmluva o právech dítěte. *Unicef: Česká republika.*

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 46.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Srov. KABÁT, J. *Psychologie komunismu*, s. 12–22.

¹⁸ Srov. PAVELKOVÁ, M. *Charakteristika rodiny a (pře)výchovy v komunistické perspektivě*, s. 4.

návratu do zaměstnání. Aspoň tak to bylo prezentováno. Zda nešlo ze strany státu pouze o úhybný manévr, jak dostat ženu zpět do práce co nejdříve, aby byla na tehdejší poměry prospěšná společnosti, bych ráda více rozvinula v druhé polovině této práce.

Celkově šlo o dobu velmi hlídanou, kdy se stát, resp. jedna vládnoucí strana, snažil vědět všechno o všech. Docházelo např. k výstavbě velkých kolektivních domů, tzv. koldomů. Myšlenkou bylo postavit prostor pro bydlení, ze kterého se prakticky nebude nutné vzdalovat¹⁹, ve stísněných prostorech bytů a společných jídelen docházelo většinou k naprostému opaku, lidé neznali své sousedy a rodiny ironicky nevycházely příliš ze svého bytu a neměly zájem znát své sousedy. Privatizace majetku zapříčinila to, že všichni pracovali ve stejné továrně, nakupovali ve stejném obchodě. Z hlavních bodů, na kterých moderní společnost stojí, totiž rodina, církve a škola, měly první dva úplně vymizet.²⁰ Stát se snažil mít kontrolu nad všemi lidskými životy, a to už od opravdu útlého věku. Díky škole mohlo docházet k ovlivňování dětí, k jejich převýchově, propagandě režimu a u dětí by podle ideologie mohlo dojít k „osamostatnění“ se od rodiny a přerušení nebo porušení vztahů v rodině.²¹ Rodina byla nepohodlnou institucí, kde mohlo docházet k šíření nesprávných myšlenek a názorů, popř. málo radikálních, děti mohly být vychovávány v křesťanském duchu. To všechno nebylo v souladu s ideologií. Proto se stát snažil odtrhnout děti od rodiny co nejdříve, matku poslat do práce a otce zaměstnávat na maximum. Domácí prostředí bylo chápáno jako místo, kde je možnost šířit neideologické názoru a pomluvy.²²

3 Instituce

Ať už se jedná o naši přítomnost, tedy dobu současnou, nebo dobu minulou, v tomto případě dobu komunistické vlády, v naší republice, nejdůležitější roli v sekundární péči hrají vždy instituce zřizované státem. Již od nepaměti vznikala potřeba rodičů „odložit“ své dítě do profesionální péče vyškolených pracovníků. Existovalo a existuje mnoho důvodů, od potřeby ekonomického zajištění rodiny, po nechut' se o dítě starat. Stát nabízí nespočet možných řešení situace.

---

¹⁹ ČESKÁ TELEVIZE. *Retro: rok 1948*.

²⁰ Srov. PAVELKOVÁ, M. Charakteristika rodiny a (pře)výchovy v komunistické perspektivě, s. 4.

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž.

3.1 Instituce dnes

Téměř po celém světě je vytvořena síť institucí spravovaných z valné většiny státem, která kontroluje, reguluje a pomáhá rodinám ve výchově dětí. Některé instituce mají preventivní charakter, některé terapeutický, jiné intervenční, ať už se jedná o intervenci krizovou či běžnou. Stát by měl vytvářet příznivé prostředí, v němž by měla být dětem poskytnuta maximální péče a prostředky k rozvoji. Vzhledem k tomu, že je tato práce zaměřena na výchovu předškolních dětí, ráda bych se zaměřila na služby, které jsou v současnosti dětem a rodičům poskytovány, a na jejich fungování.

První institucí, se kterou se může dítě setkat, pokud se oba z jeho rodičů rozhodnou skloubit rodičovství se zaměstnáním a nevyužívat mateřskou nebo rodičovskou dovolenou, jsou **jesle**. Jejich cílem je profesionálně doplňovat výchovu dětí do tří let věku. U takto malých dětí jde v jeslích zejména o rozvoj motorických funkcí, mluvení, hygienických návyků a podporu socializace.²³ V návaznosti na toto téma bych ráda zmínila projekt, který zahájilo MPSV 1. 1. 2016. Jedná se o **mikrojesle**. „*Cílem projektu je podpořit zřizovatele, zejména obce, při zřizování a provozování mikrojeslí prostřednictvím komplexního poradenství a podpory. Dále pilotně ověřit tzv. mikrojesle, které jsou koncipovány jako veřejná služba péče o děti, a nabídnout péči dětem od šesti měsíců do čtyř let v kolektivu čtyř dětí zajištěnou profesionálními pečujícími osobami.*“²⁴ Rozdíl oproti jeslím je ve věku dětí a v jejich maximálním počtu v kolektivu.

Druhou, klasičtější formou předškolní výchovy a vzdělávání dětí, je **mateřská školka**. Je to zařízení, které zná téměř každé dítě, je určeno pro věkovou skupinu od tří do šesti let věku. Primárním cílem je příprava na školní vzdělávání, socializace, osvojení základních mezilidských interakcí a vztahů. Instituce se řídí Školským zákonem a školním vzdělávacím programem.²⁵ Stát umožňuje koexistenci školek veřejných i soukromých. Ve většině mateřských školek se platí tzv. školkovné, dále poplatek za stravu a v některých školkách existuje i možnost zakoupení doplňkového programu, čímž se myslí různé zájmové kroužky. Pro představu, částka na jeden měsíc za předškolní vzdělávání, se pohybuje okolo 400 Kč.²⁶

---

²³ Srov. JESLOVÁ A AZYLOVÁ ZAŘÍZENÍ České Budějovice. Obecné informace.

²⁴ Projekt „Podpora implementace služby péče o děti od šesti měsíců do čtyř let v tzv. mikrojeslích a pilotní ověření služby“.

²⁵ Srov. RŮŽIČKOVÁ, Monika. Typy školek. *Nejškolky.cz*

²⁶ Srov. Mateřská škola Chvaletice. Stravné a poplatky: od 1.12.2016.

V roce 2014 nabyl účinnosti i zákon o poskytování tzv. **dětských skupin**.²⁷ Důvodem jejich vzniku byl nedostatek volných míst v dětských školkách. Fungují na podobné bázi jako mateřské školky, ale přijímají děti již od jednoho roku věku. Horní věková hranice je stejná, tzn. šest let. Dětské skupiny nejsou na rozdíl od mateřských školek primárně vzdělávacími institucemi, slouží prakticky spíše k hlídání dětí. Není zde podmínkou odborné vzdělání pedagogických pracovníků.²⁸

Posledním typem zařízení, které bych ráda zmínila a které nepatří mezi krizová centra vyhledávající celé rodiny, jsou **nízkoprahová zařízení pro děti a mládež**. Tato služba není primárně určena předškolním dětem. Předškolní děti a jejich rodiče by tuto službu vůbec neměli vyhledávat, neboť je určena většinou dětem od šesti let věku.²⁹ Z vlastní zkušenosti v praxi bych ráda podotkla, že zejména ve vyloučených lokalitách nebo sociálně slabších rodinách s více dětmi dochází k tomu, že starší sourozenec, který dochází do nízkoprahového zařízení, s sebou mladšího sourozence v předškolním věku přivede. Pracovníci většinou mladší dítě nevyloučí ze zařízení, vzniká tak problém, kterým je nerušení správného fungování zařízení

3.2 Doba totality

Jak jsem již zmiňovala, předškolní výchova dětí v době komunismu byla pro stát velmi důležitou. Byla zde tendence osamostatnit dítě od rodiny a vychovat z něj ideál tehdejší doby. To dokazuje i text k 150. výročí založení opatrovny pro malé děti v Praze na Hrádku Lili Monatové. Ta mluví o nové koncepci československého předškolního vzdělávání. *„Klade velký důraz na komunistickou výchovu od nejútlejšího věku, na optimální působení na každé dítě tak, aby se mohlo později úspěšně začlenit do života a mohlo se rozvinout ve vzdělaného, citlivého a kultivovaného občana, oddaného socialistickému zřízení a ideám komunistické společnosti. K dosažení tohoto cíle je třeba pěstovat u dětí takové vlastnosti, které budou odpovídat potřebám socialistické společnosti i potřebám každého jedince v oblasti fyzické, psychické i sociální a přispějí příznivě k jeho seberealizaci.“*³⁰

V tehdejší společnosti byl systém předškolního vzdělávání zaměřen stěžejně na jesle a mateřské školky. Důraz byl kladen na bezplatnost poskytovaných služeb.

---

²⁷ Srov. ODBOR 21. Dětské skupiny. MPSV: *Rodina a ochrana práv dětí*.

²⁸ Srov. Tamtéž.

²⁹ CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež V.I.P.

³⁰ MONATOVÁ, Lili. K základním úkolům předškolní pedagogiky.

„Veřejná předškolní výchova se realizuje v jeslích, v mateřské škole, ale i v přípravných odděleních pro děti od pěti let. Kromě toho probíhá také v dětských domovech pro děti s některými závažnými defekty a pro děti, které nemohou vyrůstat v rodinném prostředí. Základním úkolem všech předškolních zařízení je napomáhat při utváření jednotného systému výchovy, ve kterém se harmonicky spojuje společenská výchova s výchovou rodinnou. Jesle a mateřské školy mají důležitou sociální úlohu, avšak přejímají také některé závažné úkoly výchovné a vzdělávací. Hlavním úkolem je harmonický a všestranný rozvoj všech dětí, respektování jejich věkových zvláštností a individuální přístup k nim.“³¹ Společným znakem pro oba typy vzdělávacích zařízení, ať už jeslí nebo mateřských školek, byla disciplinovanost pedagogických pracovníků. Práci učitelek vykonávaly většinou ženy, které měly velmi striktně rozvržený plán práce, a veškeré snažení bylo zacíleno na určitý efekt. Neustále přítomný byl křik.³² Odlišnost od dnešní doby je vidět také v tom, že v minulosti byl kladen důraz také na tělesné dispozice dětí³³, resp. výchova byla zaměřena nejenom na rozvoj dětí a na jejich emocionální stránku, ale také na tělesnou pohodu. Dokazuje to také tato citace. „Rozvíjí a prohlubuje se zdraví, pohybová zdatnost a psychické funkce dětí tak, aby měly bohaté prožitky při poznávání společnosti a přírody a zdokonalovaly se jejich myšlenkové, řečové, citové a volní procesy i celá osobnost Utváří se jejich zájem o hru a o svět hraček, o učení i o pracovní činnost.“³⁴

V období po listopadu 1989 docházelo v oblasti školství k mnohým změnám, docházelo ke kritice stávajících programů a vyvstala potřeba nových. Mateřské školky a jejich vzdělávací programy začalo mít v rukou jejich vedení a došlo ke vzniku prvních soukromých mateřských školek u nás. Došlo také k novelizaci mnoha zákonů.³⁵ „Mateřská škola navazovala na výchovu v rodině, měla zajišťovat všestrannou péči dětem zpravidla od tří do šesti let a měla rozvíjet formy výchovného působení. Do mateřské školy mohly být nově přijímány děti s mentálním, smyslovým či tělesným postižením a vadami řeči.“³⁶

---

³¹ MONATOVÁ, Lili. K základním úkolům předškolní pedagogiky.

³² Srov. KABÁT, J. *Psychologie komunismu*, s. 261.

³³ MONATOVÁ, Lili. K základním úkolům předškolní pedagogiky.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Srov. KLIMKOVÁ, Klára. *Výchovně vzdělávací programy českých mateřských škol v době totality a po roce 1989*.

³⁶ Tamtéž.

3.3 Porovnání institucionální péče ve dvou dobách

První zásadní rozdíl můžeme pozorovat u těch nejpovolanějších v tomto odvětví, u pedagogických pracovníků mateřských školek. Zatímco dnes jsou na pracovníky kladeny určité nároky, ať už na vzdělání nebo dovednosti a dispozice pro vykonávání profese pedagoga³⁷, v totalitní době záleželo více na tom, zda člověk inklinuje ke Straně. Úroveň a profesionalita byla přesunuta na druhou kolej. To se týkalo všech sfér školního vzdělávání. Docházelo k odsunu odborníků, nahrazení jejich místa pohodlnějším pracovníkem, prověrkám a přezkušování politické způsobilosti.³⁸ Situace byla jistě krajně nepříjemná všem, kteří žili v neustálém strachu, zda přijdou o zaměstnání a nahradí je někdo mladší bez zkušeností, bez vědomostí, pouze se stoprocentně vtisknutou ideologií.³⁹

Další patrný rozdíl lze nalézt v rámci finanční stránky věci. Zatímco dnes jsou rodiče povinni platit školné, stravné a mimořádné výdaje jako jsou výlety, kurzy apod., v době komunismu byli od všeho osvobozeni. Celý proces, ať už v jeslích nebo mateřských školkách, byl plně hrazen a děti tak rodiče nestály skoro nic.⁴⁰ Situace se začala měnit až po roce 1989, kdy se začal i u nás rozšiřovat trend soukromých mateřských školek.⁴¹

Dnešní výchova dětí je v rámci možností volná, stát neřídí volnočasové aktivity rodiny a povoluje velkou míru individuality a soukromí. Vznikla spousta nových trendů ve výchově, některé jsou velmi alternativní, až extrémní. Předškolní děti dnes většinou nemají mnoho dalších aktivit kromě těch v mateřské školce. Rodiče dítě vyzvedávají odpoledne po práci, ačkoliv jsou sami unavení a těší se na klidné chvíle strávené doma. Děti jsou zejména v útlém věku plné energie, což může vést ke konfliktům, hádkám, vyčerpání partnerů. To je samozřejmě ten nejkatastrofičtější scénář, kterému nemusí podlehnout každá z rodin. V době komunismu bylo úplně jiné postavení dětí ve společnosti. Zatímco dnes jsou hýčkané, rodiče na ně dávají pozor na každém kroku a pro dobro svých dětí by udělali maximum, komunismus viděl postavení dětí ve společnosti diametrálně rozdílně. *„Dítě bylo považováno za nesvéprávný subjekt. Z právního hlediska však nešlo jen o otázku trestní odpovědnosti a práva na základní*

---

³⁷ ČESKO. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

³⁸ Srov. KABÁT, J. *Psychologie komunismu*, s. 263.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž, s. 260.

⁴¹ Srov. KLIMKOVÁ, Klára. *Výchovně vzdělávací programy českých mateřských škol v době totality a po roce 1989*.

potřeby, ale o celkový přístup k dítěti, jehož životní situace, postavení a respekt ve společnosti byly pouze deklarativně spojovány s krásným a lepším životem v komunismu, ale ve skutečnosti jakýkoliv respekt k této kategorii chyběl.⁴² U předškolních dětí zatím nedocházelo k tak extrémně nabitému programu, co se týká trávení volného času. Propaganda se objevila ale i zde, např. ve formě předčítání sovětských pohádek⁴³. Děti na základní škole už to měly složitější, neboť byl jejich den nabitý aktivitami, po vyučování ve škole musely do družiny, na doučování. Často bylo nemyslitelné trávit volný čas jinde než v pionýrském sdružení.⁴⁴ Se školou jezdily děti také povinně na pobyty v přírodě. Z těch všech školních aktivit a tlaku, který na ně byl vyvíjen, se vykrystalizovaly dvě skupiny. První byly děti ve velkém stresu, které všechny tyto požadavky a výlety doháněly do depresí a nechuti chodit do školy. Druhá skupina byly děti, které dokázaly využít situace, ve škole se stávaly problémovými a nedělaly si z ničeho těžkou hlavu. Způsoby jednání, které zažily v dětství, začaly uplatňovat i v dospělosti a soukromém životě.⁴⁵ Z toho všeho vyplývá zásadní rozdíl. Dnes se nechává rodičům volná ruka, je jen na nich, jak bude dítě po školním vzdělávání, ať mateřské školce nebo základní škole, trávit volný čas. Dřív takové možnosti nebyly, všechno mělo svůj pevný řád.

4 Sociální prostředí, rodiče

Jak už bylo zmíněno, rodina a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, je nejdůležitější a první skupinou v jeho životě, se kterou se setkává. Rodinou se může v každém sociálním prostředí myslet něco jiného. Běžně se v České republice vyskytuje model matka, otec a děti. Jako další složky rodiny potom přicházejí prarodiče, sourozenci rodičů apod. Ti všichni dítě ovlivňují od samého začátku jeho bytí v rodině, častokrát si to ani neuvědomují. Sociální prostředí, ve kterém vyrůstá, si dítě nemůže vybrat.

4.1 Sociální prostředí dnes

Laťka životní úrovně je v našem geografickém prostředí a časovém pásmu poměrně vysoká, ať už se jedná o míru vzdělanosti, nebo ekonomické zabezpečení. Dokazuje to i fakt, že se Česká republika nachází na 28. příčce v pořadí Human development

---

⁴² KABÁT, J. *Psychologie komunismu*, s. 266.

⁴³ Srov. Mateřská škola. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*.

⁴⁴ Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*.

⁴⁵ KABÁT, J. *Psychologie komunismu*, s. 261–262.

index⁴⁶, který je složením ekonomických a sociálních ukazatelů (délka života, porodní úmrtnost, přístup ke vzdělání atd.). I v běžném životě je vidět, že většina lidí dnes nestrádá. Výjimkou jsou samozřejmě případy spadající pod kompetence sociální práce.

Zda se kvůli životnímu stylu vytrácí z rodin emocionální stránka a nejenom děti trpí citovou deprivací, je otázka do diskuze. Na jedné straně by tomu mnohé napovídalo, pracovní vytíženost žen, jejich emancipace, kariérní postupy a rovnoprávnost. Dále také nedostatek času na odpočinek a mnoho povinností, které si na sebe někteří rodiče sami nabírají, způsobují jak deprivaci jich samotných, tak i jejich dětí. Vystává otázka, k čemu slouží všechny vydělané peníze, když je není čas zužitkovat v rámci volného času. Na rodiče i děti je vytvářen tlak společnosti, může docházet ke „škatulkování“ na základě vzhledu a prvního dojmu. Dnes i děti v předškolním věku dokáží ovládat elektronické přístroje v domácnosti a i na jejich oblečení a prvním dojmu záleží.

Sociální práce se zabývá většinou rodinami, u kterých došlo v jejich sociálním prostředí k určitému druhu poruchy nebo je tato možnost přípustná v budoucnosti. Z praxe je jasné, že u rodin, kde je sociální prostředí narušené nebo nefunguje tak, jak by mělo, je problém většinou dlouhodobý, častokrát se s rodinami veze již celé generace. A kvůli tomu, že dítěti přijde přirozené takto žít, bude tuto životní filosofii používat dál a bude takto vychovávat i své děti. Poruchy ve fungování rodiny tu byly vždy a dle mého názoru se situace nebude rapidně lepší.

Dnešní situace je tedy taková, že stát se snaží minimálně vměšovat do výchovy dětí, pokud nedojde k vážnému ohrožení člena rodiny.⁴⁷ Idealistický obrázek by vypadal tak, že stát by se snažil bezproblémové rodině pouze nabízet možnosti jejího dalšího rozvoje a vzdělávání. Sociální prostředí může být z části ovlivňováno státem, např. v podobě nastavení sociální politiky, podmínek pro získání sociálních dávek nebo výše důchodů a platů. U nás, v České republice, je nejdůležitější institucí zajišťující tyto zmíněné služby MPSV.⁴⁸

4.2 Sociální prostředí v době komunismu

Život v jakékoliv totalitní době je náročný. Každý den, častokrát i v nejběžnějších situacích, mohl člověk upustit uzdu své fantazii a z běžné činnosti se stala stresující noční můra. Totalita je založena na určitém druhu strachu a deprivaci lidí,

---

⁴⁶ Srov. MÍČKA, Roman. *Sociální etika I*, s. 17.

⁴⁷ Viz kapitola 2.1.

⁴⁸ Srov. MPSV. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*.

na manipulaci s nimi.⁴⁹ To jí dává možnost vládnout. Strach byl u lidí vytvářen opravdu každý den.

Totalita stanovovala určitý řád, zákony, normy, ale i nepsaná pravidla, která byla utvářena každý den, v rámci postavení rodiny ve společnosti.⁵⁰ Týkala se již nejmenších, čerstvě narozených členů společnosti, kteří ještě neměli ani ponětí, do jakého světa to přišli. „*Ta se formovala již od narození, např. pravidla v porodnici: kdy a jak se dítě smí kojit, kdy ho maminka smí vidět, jak dlouho se musí být v nemocnici. Pravidla samotných nemocnic jsou také dána bez zohlednění vašeho názoru. Pravidla určují, ke kterému lékaři smíte chodit, co vám určí za léčbu bez ohledu na vás a vaše vnímání věci, kdy smíte zatukat na jeho dveře. Pravidla školy vymezují, jak být přijat, které kategorie lidí nesmějí být nikdy přijaty na určitý typ školy, jak se chovat, aby na mne učitel nekřičel nebo mne netrestal.*“⁵¹

Komunistický režim se snažil potlačit důležitost rodiny. Potenciál viděl v nahrazování kolektivní výchovou.⁵² Rodina v době totality tedy neměla dobré podmínky k rozvoji, vytváření vztahů, rozvíjení emocionální stránky dětí i rodičů. Vazby mezi jednotlivými členy rodiny byly problémem, jež bylo nutné odstranit a nahradit ho dle tehdejší ideologie lepším, výkonnějším systémem vzdělávání a výchovy. „*Druhá skupina kritérií se vztahovala na naše role a postavení, na specifická pravidla jednotlivých věkových období, počínaje opět povolenými podmínkami porodu, poté postavením dítěte a jeho rodiny, funkcí rodiny nahrazovanou funkcí kolektivu, na povinnosti členů rodiny vůči režimu, tlak na dítě, na vychovávající, nikoli vzdělávající funkce školy, na postavení starých osob a přístup státu k nim, náhled na stáří a neproduktivní věk atd.*“⁵³

Matky byly pod velkým tlakem vrátit se do práce co nejdříve a být produktivní. Zejména po říjnové revoluci se začala mnohem více řešit důstojnost žen a jejich práva.⁵⁴ Návrat do práce znamenal již zmiňované odkládání dítěte do jeslí, kde se o něj profesionálně postará personál zařízení. Dnes tuto možnost dřívějšího návratu do zaměstnání využívají ženy dobrovolně a ze své vlastní iniciativy nebo potřeby. Další problém v domácnosti mohl přijít v případě, kdy rodiče uvažovali nad tím, co dítěti směji

---

⁴⁹ KABÁT, J. *Psychologie komunismu*, s. 11–33.

⁵⁰ Arendtová uvádí: „Cílem totalitní výchovy nikdy nebylo vštěpovat přesvědčení, ale zničit schopnost si nějaké utvořit.“ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*, Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 631.

⁵¹ KABÁT, J. *Psychologie komunismu*, s. 15.

⁵² Srov. PAVELKOVÁ, M. Charakteristika rodiny a (pře)výchovy v komunistické perspektivě, s. 4.

⁵³ KABÁT, J. *Psychologie komunismu*, s. 16.

⁵⁴ Srov. PAVELKOVÁ, M. Charakteristika rodiny a (pře)výchovy v komunistické perspektivě, s. 4.

říct a v čem mu třeba neříct úplnou pravdu. Pokud rodina fungovala na bázi toho, že dítěti nic nezatajovala, otevřeně si s ním povídala o nejrůznějších tématech nebo problémech, mohla čelit nepříjemným situacím. Kdyby se rodiče řídili spíše druhým modelem a dítěti řekli pouze to, co slyšet může, nebo mu dokonce radši neřekli pravdu, mohlo naopak dojít k výčitkám svědomí a nedorozuměním v komunikaci.⁵⁵ Nesouhlas s ideologií, veřejný projev proti Straně, mohl mít fatální důsledky pro celou rodinu. Děti byly, obrazně řečeno, rukojmími. Pokud by dítě tedy pocházelo z pro totalitu problémové rodiny, nemělo šanci vystudovat lékařství, i když to byl jeho celoživotní sen, rodiče ho podporovali a mělo k tomu ty nejlepší vědomostní dispozice. Naopak dítě z chudé rodiny, které prošlo základní školou s problémy, ale aktivně se jeho rodina hlásila ke Straně, dostalo po škole automaticky přidělené pracovní místo a občas dokonce mohl dostat i nějaké peníze navíc, tzn. bokem.⁵⁶ U mladých lidí bylo jednoduché využívat manipulačních prostředků a propagandy. Ta se vmísila do jejich životů již od útlého věku.

5 Legislativa

Veškeré zákony a jejich úpravy nebo novely by v teoretické rovině měl stát vytvářet pro dobro svých občanů. Zákony jsou zde od toho, aby vytvářely určitý řád, bez nich by si každý jedinec mohl dělat cokoli a mohlo by dojít ke katastrofickým scénářům plným anarchie a bezpráví. Měly by také vytyčovat hranice, práva a povinnosti. Dotýkají se snad každého okruhu lidského života a je třeba je neustále aktualizovat, protože i společnost se vyvíjí a roste. Zda se skutečně děje to, že všechny zákony jsou v reálném životě užitečné a praktické, je spíše otázka k diskusi.

Na celém legislativním procesu se podílí mnoho ústavních činitelů. Návrh může podat poslanec, Senát, kraj neboli jeho zastupitelstvo a v neposlední řadě vláda.⁵⁷ Zákon samotný schvaluje také několik dílčích složek, nejprve Poslanecká sněmovna, poté senát a konečným bodem je prezident republiky. V této práci se zaměříme pouze na nejdůležitější legislativní dokumenty týkající se dětí a rodiny.

---

⁵⁵ Srov. KABÁT, J. *Psychologie komunismu*, s. 267–268.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Srov. SENÁT PARLAMENTU ČR. *Vznik zákona. Senát pro mládež*.

5.1 Legislativa dnes

5.1.1 Úmluva o právech dítěte

„Úmluva o právech dítěte byla přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989. Od té doby ji s výjimkou USA ratifikovaly všechny státy světa a stala se tak nejrozšířenější smlouvou deklarující lidská práva v celé historii.“⁵⁸ V České republice byla tato úmluva oficiálně podepsána v roce 1993. Stát je právě tím činitelem, který má dohlížet na dodržování úmluvy. V této „dohodě“ by měla být obsažena všechna nejdůležitější práva dětí.⁵⁹ Je odborníky, širokou veřejností i státy neuznávanějším a také jedním z nejpoužívanějších dokumentů při práci s dětmi. Dítětem se v tomto kontextu rozumí osoba mladší osmnácti let.

Úmluva obsahuje 54 článků, které jsou dále rozdělené do čtyř základních kategorií. Jde o **hlavní zásady**, kde je obsaženo základní právo na život, přežití, rozvoj a právo na začlenění se do společnosti. Jde vlastně o základní principy, které další tři body dále rozvíjejí nebo doplňují. Druhým bodem je **právo na přežití a rozvoj**. V tomto článku je zmíněno vše, co se týká základních práv dětí. Například právo na domov, jídlo, pitnou vodu, rozvoj. Je zde zahrnuto i právo na poskytnutí základní lékařské péče nebo na svobodné trávení volného času. Jsou zde popsána i práva týkající se dětí s mentálním postižením, dětí z vyloučených lokalit nebo menšin a také práva dětí z uprchlických oblastí, které se naší země dotýkají minimálně. Třetím článkem je **právo na ochranu**. Je v něm obsaženo všechno, co vyplývá již z názvu, veškerá práva, která ochraňují děti před zneužíváním, nucenými pracemi a zapojením do válečných konfliktů. Čtvrtou, poslední částí úmluvy, je **právo na zapojení se do společnosti**. Názory dětí by měly být brány v potaz a vážně, vyskytuje se zde právo na vyjádření, ale také na vyslyšení. Dále by děti měly mít právo na přístup k informacím, k samotnému zapojení se do společnosti, jak už vyplývá z názvu. Názory a hlasy by neměly být přeslechnuty, naopak by měly být vyslyšeny.⁶⁰

Úmluva o právech dítěte poskytuje jako celek určitý souhrn všeho, co je pro děti důležité a v čem by mohl vznikat problém, nebo v jakých oblastech života by děti mohly být ohrožené. Je to jeden ze zásadních legislativních dokumentů vůbec.

---

⁵⁸ Srov. Úmluva o právech dítěte. In: *UNICEF Česká republika*.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Srov. Tamtéž.

5.1.2 *Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině*

„Zákon o rodině byl zákon upravující oblast československého a českého rodinného práva v letech 1964–2013. Nahradil dřívější zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Po rozdělení Československa platil i na Slovensku, kde byl roku 2005 nahrazen zákonem č. 36/2005 Z. z., o rodině a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Od 1. ledna 2014 byl zrušen i v České republice a nahrazen druhou částí nového občanského zákoníku.“⁶¹ Jak vyplývá z předchozího textu, jedná se o zákon, který v České republice není od roku 2014 platný a většinová část jeho trvání se odehrávala za doby totalitního režimu. Z toho důvodu bych jeho náplň a rozsah bych ráda více rozvedla v kapitole 4.2.

5.1.3 *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí*

Zákon o sociálně právní ochraně dětí, se svými jedenácti hlavami, je v naší zemi jedním z nejdůležitějších dokumentů chránících práva dítěte vůbec. Jak už vyplývá z názvu, je zde zahrnuto široké sociální prostředí dítěte, kterého se zákon dotýká. Jak už bylo v této práci zmíněno, v návaznosti na to, jak se mění prostředí a společnost, je třeba tomu přizpůsobovat legislativní dokumenty, tudíž i tento zákon si prošel změnami a úpravami. Obsahuje celkem jedenáct částí zaměřených na nejrůznější sociální aspekty.⁶²

Osobně si myslím, že zajímavější témata se začínají řešit od třetí části nazvané **opatření sociálně právní ochrany**. Zahrnuty jsou zde témata jako základní preventivní a poradenská činnost, osvojení dítěte do péče, pěstounská péče a pěstounská péče na přechodnou dobu. Další hlavou je ústavní výchova, péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost, sociálně právní ochrana ve vztahu k cizím zemím nebo ve zvláštních případech. Další částí je **zařízení sociálně právní ochrany dětí**, v níž je blíže vysvětleno, jaká všechna zařízení do této oblasti spadají. Patří sem zařízení poskytující odborné poradenství a pomoc, dále krizová centra, tedy zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, zařízení sociálně výchovné činnosti a výchovně rekreační tábory pro děti. Pátou částí je hlavička s názvem **pěstounská péče**. Jak už je z názvu jasné, obsahuje vše, co se týká práv a povinností při výkonu pěstounské péče. Dále se zde řeší dávky pěstounské péče. Dalšími částmi tohoto zákona jsou **poskytování sociálně právní ochrany pověřenými osobami, inspekce poskytování sociálně právní ochrany a společná ustanovení**. Částí devátou je pojmenován bod **správní delikty, přestupky**,

⁶¹ Zákon o rodině (Československo, 1963). In: *Wikipedia: the free encyclopedia*.

⁶² Srov. ČESKO. *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*.

správní delikty právnických osob a podnikajících fyzických osob, společná ustanovení, praktické vymezení veškerých přestupků a přečinů, kterých se je možno dopustit proti dítěti. Jsou zde uvedeny přestupky týkající se fyzických osob, které nějakým způsobem nezvládají výchovu dítěte v domácnosti, ale i přestupky odehrávající se v pobytových zařízeních pro děti, kde se přestupku dopouští pracovních organizace. Poslední dva body jsou **řízení a místní příslušnost a přechodná a závěrečná ustanovení**.⁶³

V zákoně o sociálně právní ochraně dětí jde o to, aby dětem bylo umožněno bezstarostné dětství v sociálně příznivém a nekomplikovaném prostředí. Tento zákon vznikl jako potřeba chránit děti proti bezpráví v jakékoliv podobě, ať už od obchodu s dětmi, dětské pornografii, zneužívání ve všech formách, dětské práci, ale i v oblastech již zmíněné pěstounství.

5.1.4 Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Nedílnou složkou sociální politiky státu je samozřejmě přerozdělování státní sociální podpory. Ta by měla sloužit primárně lidem daného státu v těžkých životních situacích. Finanční podpora by měla putovat k potřebným jako záchytný bod, díky němuž se jejich životní situace může, resp. by měla zlepšit. Finanční podporu hradí stát.⁶⁴

Tento zákon obsahuje šest základních ustanovení. Prvním je **úvodní ustanovení**, kde jsou uvedeny všechny druhy státní sociální podpory, a to příspěvek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek a pohřebné. Dále jsou v této části stanoveny podmínky pro získání příspěvků a další ustanovení, například, které instituce jsou oprávněné spravovat dávky státní sociální podpory. Dalším je **vymezení některých pojmů**. V této části jsou uváděny nejrůznější pojmy. Například, co je příjem rozhodný pro možné přiznání sociální dávky, výdělečná činnost, nezaopatřené dítě. Třetí částí jsou **dávky**. Zde jsou praktické informace a pokyny o tom, jaké podmínky musí člověk splnit, aby dosáhl na možné vyplacení dávek, jak se výše příspěvku vypočítává a vyplácí. Informace jsou roztříděny podle kategorií všech příspěvků a dávek, jejich výčet je uveden v úvodním ustanovení. Čtvrtou částí jsou **společná ustanovení o dávkách**. Patří sem povinnosti státních orgánů, podrobné vymezení kontrolní činnosti státních institucí v průběhu vyplacení dávek a také správní delikty fyzických i právnických osob. Tato část je velmi obsáhlá. Popisuje podání žádostí na dávky, podání důkazních prostředků a role dalších účastníků celého procesu. Částí pátou jsou **přechodná**

⁶³ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. *Zákony pro lidi*.

⁶⁴ Srov. MPSV. Státní sociální podpora. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*

ustanovení. Posledními jsou **závěrečná ustanovení**, v nichž je uveden nespočet starých zákonů, které se zrušily účinností tohoto zákona, tzn. v roce 1995. Tento zákon nahradil mnoho roztržitých zákonných norem, dokázal ucelit téma státní sociální podpory a všech důležitých náležitostí.⁶⁵

5.2 Legislativa v době totality

Každá doba potřebuje svoje zákony a legislativní vymezení. Otázkou nebo problémem může být to, jak s nimi nakládá, zda je přizpůsobuje praktickému životu svých občanů a myslí při tom na jejich dobro. I s nástupem komunistického režimu v naší zemi došlo logicky ke vzniku nových zákonů. Mnoho zákonů vzniklo také po totalitní době jako reakce na ni a jako pomyslná výstraha před dalšími možnými totalitními režimy.⁶⁶

5.2.1 Deklarace práv dítěte

Tento dokument vznikl po druhé světové válce jako reakce na extrémní porušování lidských práv právě během obou světových válek. Charta práv dítěte navazuje na Ženevskou deklaraci a byla přijata Organizací spojených národů 20. listopadu 1959.⁶⁷ V preambuli odkazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv. V podstatě říká, že dítě pro svou dočasnou tělesnou i duševní neschopnost bránit se potřebuje právně ukotvenou ochranu.⁶⁸

„V roce 1959 Spojené národy schválily Chartu práv dítěte, jež se cíleně zaměřovala na prosazování optimálního vývoje každého dítěte a jeho ochrany. Každé dítě má mít zajištěno ke svému plnému rozvoji dostatek lásky a porozumění především v péči vlastních rodičů. Není-li to možné, stát toto právo musí náležitě uspokojit. Zvláštní ustanovení jsou věnována právům dítěte na ochranu před jakýmkoliv zneužíváním, ubližováním, vykořisťováním a zanedbáváním, obchodem s ním a jeho diskriminací. Charta v podstatě jako první dokument zmiňuje i význam prenatálního, perinatálního a postnatálního období a kvalitní péči o plod a dítě, a také péči o matku před narozením a po narození dítěte.“⁶⁹

---

⁶⁵ Srov. ČESKO. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

⁶⁶ Srov. KLIMKOVÁ, Klára. *Výchovně vzdělávací programy českých mateřských škol v době totality a po roce 1989.*

⁶⁷ ABSOLVENTI GYMNÁZIA CHEB. 2.2.1 Základní listiny 20.století týkající se dětských práv. *Dětská práva.*

⁶⁸ Srov. POLÁČKOVÁ, Martina. *Práva dítěte: Analýza právní konstrukce pojmu v českém právu.*

⁶⁹ Tamtéž.

Charta nevznikla jako závazný mezinárodní dokument, nepřijaly jí všechny země světa. Českou alternativou je právně závazný dokument, a to Úmluva o právech dítěte z roku 1989⁷⁰, která je více specifikována v kapitole 5.1.1. Charta významně ovlivnila i podobu Zákona o rodině.

5.2.2 **Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině**

„Závažným nedostatkem je úprava rodinného práva stále setrávající na koncepci speciální právní normy, tj. zákona o rodině, který již svým pojmenováním, ale nikoliv jen jím, neodpovídá společenským změnám, ke kterým došlo ve státě, který se změnil z totalitního státu na stát demokratický, a který tedy měl ve svých právních předpisech vyjádřit politické a ekonomické změny, k nimž ve společnosti došlo.“⁷¹

Jak je již zmíněno v kapitole 5.1.2., Zákon o rodině platil na našem území v letech 1964–2013. Věnoval se veškerým náležitostem z oblasti manželství, vztahů mezi rodiči a dětmi a výživnému. To jsou zároveň jeho tři základní části.⁷² Část první neboli **manželství**, se rozvíjí do další hlav a řeší témata jako rozvod, vznik manželství a vztahy mezi manžely. Část druhá, **vztahy mezi rodiči a dětmi**, je pro potřeby této závěrečné práce nejdůležitější. Nacházejí se v témata jako rodičovská zodpovědnost, výchovná opatření, osvojení, opatrovnictví a určení rodičovství. Částí třetí je **výživné**. Tam lze najít konkrétní informace o vyživovací povinnosti mezi manžely, ostatními příbuznými, výživném rozvedeného manžela, aj. Částí čtvrtou jsou **závěrečná ustanovení**.⁷³

6 **Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, a jeho Novela**

Zákon č. 117/1995 Sb., vešel v České republice v účinnost dne 1. 10. 1995. Jak je již uvedeno v kapitole číslo 5.1.4., zákon se týká přerozdělování a určování výše dávek státní sociální podpory. Zákon upravuje veškeré náležitosti, které musí člověk splnit, aby měl na jednotlivé příspěvky nárok. Určuje výši příspěvků a konkretizuje jeho vypočítávání.⁷⁴ Kromě rodičovského příspěvku, kterého se týká novela, to je porodné, pohřebné, příspěvek na bydlení a příspěvek na dítě.

Orgánem, který se sociální podporou zabývá a má právo s ní operovat, je MPSV, které dále kooperuje s jednotlivými krajskými pobočkami Úřadu práce.

⁷⁰ Srov. Český výbor pro UNICEF. Úmluva o právech dítěte. *Unicef: Česká republika*.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Srov. ČESKOSLOVENSKO. *Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině*.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Srov. MPSV. Státní sociální podpora. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*.

Ty mají standardně vymezené jedno určité oddělení, které řeší právě pouze dávky státní sociální podpory.⁷⁵ Zde se uskutečňuje i podávání žádostí o dávky. Osoba si podává žádost vždy na krajské pobočce úřadu práce dle místa trvalého bydliště. Žádosti se podávají v klasické papírové podobě, tiskopisy jsou již předtištěny. Důležité je, že nárok na jakoukoliv ze zmiňovaných dávek mají pouze občané s trvalým pobytem nebo cizinci s trvalým pobytem v České republice, kteří zde mají bydliště. *„Cizinci, kteří nemají trvalý pobyt na území České republiky, jsou oprávněnými osobami po uplynutí 365 dní ode dne hlášení k pobytu. Do doby 365 dnů pobytu na území České republiky se nezapočítává doba, kdy je osoba žadatelem o udělení azylu ubytovaným v pobytovém středisku Ministerstva vnitra.“*⁷⁶

6.1 Novela zákona o státní sociální podpoře

Novela Zákona o státní sociální podpoře ze 17. 3. 2016 se týká rodičovského příspěvku. Konkrétně jde o snahu umožnit rodičům čerpat rodičovský příspěvek dle jejich zájmů, flexibilněji, než tomu bylo do teď, a tím jim umožnit dřívější návrat do zaměstnání. *„Navrhuje se zrušit omezení horní hranice čerpání rodičovského příspěvku ve výši 11 500 Kč, resp. umožňuje se čerpat rodičovský příspěvek ve výši peněžité pomoci v mateřství a nemocenského v souvislosti s porodem, dále se umožňuje volit výši čerpání dávky i pro rodiče, jimž nelze stanovit denní vyměřovací základ a ruší se podmínka sledování docházky dítěte do předškolních zařízení. Návrh také ruší možnost čerpání rodičovského příspěvku osobám v evidenci z titulu péče o dítě svěřené do pěstounské péče na přechodnou dobu a vypouští podmínku souhlasu druhého rodiče se zpracováním osobních údajů. Navrhuje se také speciální úprava rodičovského příspěvku v případě dítěte svěřeného do střídavé péče rodičů.“*⁷⁷

Novela by tedy měla umožnit rodičům svobodnou volbu toho, jakým způsobem, resp. v jaké výši si budou příspěvek vybírat. Výše peněžité pomoci v mateřství se v praxi rovná čistému měsíčnímu příjmu dané osoby. Pokud měl rodič, z jehož příjmů se výše příspěvku vypočítává, dostatečný příjem, a rodina se například dostane do krizové finanční situace, může si vybrat až 32 640 Kč měsíčně. Celkový finanční balíček rodičovského příspěvku činí 220 000 Kč, takže rodiče si budou moci vybrat podporu

---

⁷⁵ Srov. MPSV. Kontaktní pracoviště České Budějovice. Úřad práce ČR.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ PARLAMENT ČR. 50/16 Novela zákona o státní sociální podpoře; T: 17.3.2016.

rychleji, v případě, že splní veškeré podmínky, už v rozmezí šesti měsíců.⁷⁸ Ministryně Marksová uvedla, že vedle možnosti flexibilnějšího čerpání příspěvku zanikne i diskriminace pro nevýdělečně činné osoby, jako jsou studenti nebo OSVČ, kteří si sami neplatí sociální pojištění. Návrh totiž ruší omezení, které vzniklo během přípravy samotného zákona. Uvedené osoby, neplatící si sami sociální pojištění, dosud mohly rodičovský příspěvek čerpat pouze omezeně, a to v pevně stanovených částkách do čtyř let věku dítěte. Návrh povoluje rodičům čerpat příspěvek až ve výši 7600 Kč měsíčně, což znamená v nejrychlejším možném čerpání v této výši vybrání příspěvku do dvou a půl let věku dítěte.⁷⁹

Návrh, který se snaží dostat matky dříve zpátky do zaměstnání, není jedinou novinkou, která se v Novele objevuje. Navrhuje, aby byla zrušena možnost čerpat příspěvek, pokud mají osoby dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu. V neposlední řadě navrhuje speciální úpravu zákona, jehož část řeší příspěvky na děti, které jsou ve střídavé péči rodičů.⁸⁰

Momentální situace okolo Novely zákona je následující. Vláda předložila sněmovně návrh zákona 30. 6. 2016. První čtení proběhlo 19. a 25. 10. 2016, poté byl návrh přeměrován k projednání výborům. „*Garanční Výbor pro sociální politiku projednal návrh zákona a vydal 3. 1. 2017 usnesení doručené poslancům jako tisk 854/1. Stálá komise pro rodinu, rovné příležitosti a národnostní menšiny projednala návrh zákona a vydala 5. 1. 2017 usnesení doručené poslancům jako tisk 854/2 (doporučuje schválit).*“⁸¹ Návrh prošel i druhým čtením, které proběhlo 1. 3. 2017. Čeká ho tedy ještě cesta přes schválení senátem a prezidentem republiky.⁸²

6.2 Srovnání

Jak je již naznačeno v úvodu, v návaznosti na Novelu zákona a téma této bakalářské práce se naskytá otázka, zda se MPSV neuchyluje k metodám, které jsou spíše krokem zpět v rozvoji společnosti. Doposud byl systém přidělování příspěvků na dítě striktně určen a platila jasná pravidla. Novinka má přinést podle ministerstva větší flexibilitu a pohodlí rodičů. Stěžejní otázkou je, zda se naopak ministryně Marksová, i vzhledem ke

---

⁷⁸ Srov. Novela zákona o státní sociální podpoře urychlí návrat do zaměstnání. In: *HaSIM: Health and Social Insider Monitor*

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ 50/16 Novela zákona o státní sociální podpoře; T: 17.3.2016. In: *Hospodářská komora ČR*.

⁸¹ VLÁDA. Sněmovní tisk 854: Novela z. o státní sociální podpoře.

⁸² Tamtéž.

své politické příslušnosti v levicové straně ČSSD, nesnaží vrátit k určitým totalitním zvyklostem a pravidlům.

Důležité je, že zatím by se Novela měla týkat rodičů pouze dobrovolně, tedy pouze těch, kteří si tuto možnost zvolí. To je rozdíl oproti době komunismu, kdy většinou na výběr nebylo. Dnešní společnost je již vnímavější a její většina si pamatuje minulý režim a jeho dopady. I to je jedním z důvodů, mimo např. dodržování základních lidských práv a svobod, proč by nebylo vhodné zavádět možnosti uvedené v této Novele jako povinné. Návrat matek do zaměstnání dříve bohužel až příliš nápadně imaginuje minulý režim. V totalitním režimu bylo běžné, jak již bylo zmíněno v předchozím textu, že matky byly pod určitým tlakem, který je nutil k odkládání dětí do institucí podřízovaných kolektivní výchově a k brzkému návratu do zaměstnání. Měly tím být prospěšné pro společnost, měly být vydělávající a užitečné. Takový podtext spatřuji i v Novele zákona. Začátkem roku 2016 navíc ministerstvo spustilo, jak již bylo taktéž zmíněno, projekt týkající se mikrojeslí. Tato dvě témata spolu jistě úzce souvisí, protože matky musejí mít místo, kam uložit svoje děti, aby se mohly vrátit dříve do práce.

V souvislosti se zamyšlením nad tímto tématem bych ráda zmínila ještě jeden velmi zajímavý, pro toto téma až nápadný, krok ze strany MPSV. „*Ministerstvo práce a sociálních věcí spolu se spolugestory, Ministerstvem pro místní rozvoj a ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu, připravuje návrh zákona o sociálním bydlení a o příspěvku na bydlení.*“⁸³ To by se mělo týkat hlavně lidí, kteří nejsou z nějakého důvodu schopni se sami v otázce bydlení zaopatřit. Cílem by mělo být předcházení ztrátě bydlení.⁸⁴ Vystává ovšem podobná otázka jako při zamyšlení se nad Novelou zákona o státní sociální podpoře. Zda se nejedná ze strany MPSV, resp. jeho ministryně Marksově, o krok, který znevýhodňuje naopak jinou skupinu obyvatel, popř. nenastavuje režim, který se dá snadno sobecky využívat ve vlastní prospěch?

Na tyto otázky není jednoduchá a jednoznačná odpověď. Málokdo může stoprocentně říci, jaké jsou záměry MPSV. Celá tato kapitola může být teoreticky jen smyšlenou teorií a ministryně Marksová se svými dlouholetými zkušenostmi⁸⁵ v sociální sféře nemusí mít „špatný“ záměr s obyvateli naší republiky. Pohled na celou situaci okolo všech možných novel rozumného člověka přesvědčí, že je zde až příliš mnoho aspektů komunistického režimu.

---

⁸³ MPSV. Sociální bydlení. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Sociální práce a sociální služby.*

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Srov. TISKOVÉ ODDĚLENÍ. Ministryně: Životopis. *Ministerstvo práce a sociálních věcí.*

7 Závěr

Ve výsledku jsem díky porovnávání poznala dvě různé doby, dvě různé společnosti, sociální prostředí předškolních dětí a výchovu. Cílem této bakalářské práce nebylo hodnotit, nýbrž díky relevantní literatuře uspořádat a najít rozdíly ve výše uvedených tématech. Konkrétně to byla témata podoby rodiny a jejího sociálního prostředí vztaženého na předškolní děti. Dále jsem porovnávala instituce, které poskytují služby rodinám, opět týkající se předškolní výchovy dětí, tzn. mateřské školky, jesle. Zaměřila jsem se také na legislativní dokumenty, které upravovaly a upravují zejména práva dětí. V poslední části jsem se snažila o menší zamyšlení nad tím, zda MPSV, momentálně v čele s paní ministryní Marksovou, nepodniká v posledních letech určité kroky, které by až nápadně připomínaly návrat k totalitní době. V rámci tématu práce jsem uvedla zejména Novelu zákona o státní sociální podpoře, ze dne 17. 3. 2016, která nově upravuje systém vydávání peněžitého příspěvku na dítě a umožňuje matkám dřívější návrat do zaměstnání.

Z přípravy této závěrečné práce, získávání praktických informací ústní formou a zejména při samotném psaní práce, jsem dospěla k několika závěrům, ať už co se týká porovnání obou daných dob, nebo samotného praktického přístupu paradoxně zejména ke starším klientům v praxi. Co se týká samotného porovnání sociálních prostředí a podoby rodin, došla jsem k závěru, že dříve, v době komunismu, velmi záleželo na pozici, již rodina zastávala před nástupem totality. Komunismus je znám pro svou netoleranci a velmi propracované techniky zastrasování lidí. Pokud jednotlivec nebyl pro režim vhodným, dotýkalo se to celé rodiny. Literatura uvádí nejrůznější příklady toho, jak negativně komunismus ovlivňoval životy celých rodin, nastavoval kolektivní výchovu již od útlého věku a poté nedovolil mladému nadějnému studentovi pokračovat ve vzdělávání. V praxi jsem slyšela příklady i z druhé strany, resp. jak se režim běžného života na vesnici skoro netýkal a ovlivňoval ho jen minimálně a skoro neznatelně. Tím samozřejmě komunismus jako takový nelze obhajovat, za jeho totalitní vlády zemřelo v naší zemi neskutečné množství osob, ať už politických vězňů, civilních občanů při překračování hranic, nebo lidí odsouzených z politických důvodů. Byla to totalitní doba, kterou nelze, z mého pohledu, obhajovat. Dle mého názoru bylo jednou z nejdůležitějších věcí, které ovlivňovaly celé rodiny, to, kde lidé žili a zda „byli vidět“.

Dalším důležitým bodem, který jsem se snažila zmapovat, byla existence institucí zajišťující péči a určitou sekundární výchovu. Došla jsem k závěru, že instituce samotné

se příliš nezměnily. Rozdíl pocítuji spíše v požadavcích na pedagogické pracovníky, jejich nutnou nezaujatost a ve fungování zařízení. Jak jsem již zmiňovala, určité povědomí o komunistickém režimu v naší zemi jsem měla. Při vypracovávání této práce jsem si ovšem uvědomila spoustu užitečných věcí, které lze využít při praxi sociálního pracovníka, který pracuje s generací, která minulý režim zažila, pamatuje si ho a byla jím velmi ovlivněna. Poznatky by se mohly týkat oblasti komunikace, porozumění, asertivního chování nebo aktivního naslouchání.

Oblast komunismu jako minulého režimu v bývalém Československu je poměrně dostatečně zmapovaná. Nejpraktičtější pro potřeby této práce byla rozhodně kniha Jindřicha Kabáta s názvem *Psychologie komunismu*. Další knihy jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Jak je již uvedeno v úvodu, jako téma pro navazující práci v této problematice by bylo možné specifikovat oblast, tzn. vybrat si nějakým způsobem sociálně znevýhodněné rodiny, např. s mentálně postiženým dítětem, ve vyloučené lokalitě, popř. pěstounské rodiny, a porovnat jejich možnosti, služby a práva taktéž ve dvou odlišných dobách.

8 Seznam použitých zdrojů

ABSOLVENTI GYMNÁZIA CHEB. 2.2.1 Základní listiny 20.století týkající se dětských práv. *Dětská práva* [online]. Cheb: Gymnázium Cheb, 2007 [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://absolventi.gymcheb.cz/2007/mihrubo/zakladni%20listiny.html>

ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*, Praha: OIKOYMENH, 2013

ČESKÁ TELEVIZE. *Retro: rok 1948* [online]. Praha: Česká televize, 2013, 27 min. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10176269182-retro/213411000360004/obsah/244971-koldum-v-litvinove>

ČESKÝ VÝBOR PRO UNICEF. Úmluva o právech dítěte. *Unicef: Česká republika* [online]. Praha [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>

CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež V.I.P. *Městská charita České Budějovice* [online]. České Budějovice: Městská charita České Budějovice [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://mchcb.cz/vyhledavani-v-adresari/?s=nizkoprahove-zarizeni-pro-deti-a-mladez-v-i-p#directory-detail>

JESLOVÁ A AZYLOVÁ ZAŘÍZENÍ ČESKÉ BUDĚJOVICE. Obecné informace. *Jeslová a azylová zařízení: příspěvková organizace České Budějovice* [online]. České Budějovice: Jeslová a azylová zařízení České Budějovice [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.jazcb.cz/index.php?nid=9038&lid=cs&oid=2040601>

KABÁT, J. *Psychologie komunismu*. Praha: Práh, 2011. ISBN 978-80-7252-347-4.

KÁRNÍK, Zdeněk a Michal KOPEČEK. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003. ISBN 80-86569-60-8.

KLIMKOVÁ, Klára. *Výchovně vzdělávací programy českých mateřských škol v době totality a po roce 1989*. Brno, 2010. Dostupné také z: http://is.muni.cz/th/146390/ff_b/bakalarska_prace_2010.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Kateřina Korcová.

MATEŘSKÁ ŠKOLA CHVALETICE. Stravné a poplatky: od 1.12.2016. *Mateřská škola Chvaletice: okres Pardubice* [online]. Chvaletice: Mateřská škola Chvaletice, 2016 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://mschvaletice.webnode.cz/stravne-a-poplatky/>

Mateřská škola. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001–2017 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Mate%C5%99sk%C3%A1_%C5%A1kola

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80-901424-7-8.

MAYER, Françoise. *Češi a jejich komunismus: Paměť a politická identita*. Praha: Argo, 2009. ISBN 78-80-257-0151-5.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Kontaktní pracoviště České Budějovice. *Úřad práce ČR* [online]. Praha: generální ředitelství Úřadu práce ČR [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/jhc/kop/ceske_budejovice

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Projekt „Podpora implementace služby péče o děti od šesti měsíců do čtyř let v tzv. mikrojeslích a pilotní ověření služby“. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV, 2016 [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://mikrojesle.mpsv.cz/index.php/pilotni-overeni-seminare/>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Sociální bydlení. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Sociální práce a sociální služby* [online]. Praha: MPSV, 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/20559>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Státní sociální podpora. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV, 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>

Ministryně: Životopis. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV, 2014 [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/17163>

MÍČKA, Roman. *Sociální etika 1* [prezentace]. České Budějovice, 2016, 21 s. Dostupné také z: http://www.romanmicka.net/txt_soubory/prezentace/se1_ps_1.ppt

MONATOVÁ, Lili. K základním úkolům předškolní pedagogiky. *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1982, 32(4), 371-374. ISSN 2336-2189. Dostupné také z: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=5162&edmc=5162

Novela zákona o státní sociální podpoře urychlí návrat do zaměstnání. In: *HaSIM: Health and Social Insider Monitor* [online]. [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.hasim.cz/content/novela-zakona-o-statni-socialni-podpore-urychli-navrat-do-zamestnani>

ODBOR 21. Dětské skupiny. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Rodina a ochrana práv dětí* [online]. Praha: MPSV, 2015 [cit. 2017-02-19]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/19908>

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY. 50/16 Novela zákona o státní sociální podpoře; T: 17.3.2016. *Hospodářská komora České republiky* [online]. Praha: Hospodářská komora České republiky, 2016 [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.komora.cz/pro-podnikani/legislativa-a-normy/pripominkovani-legislativy/nove-materialy-k-pripominkam/50-16-novela-zakona-o-statni-socialni-podpore-t-17-3-2016.aspx>

PAVELKOVÁ, Martina. Charakteristika rodiny a (pře)výchovy v komunistické perspektivě. *Caritas et veritas: Časopis pro reflexi křesťanských souvislostí v sociálních a humanitních oborech* [online]. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2015, 6(1), 111-122 [cit. 2017-03-20]. ISSN 1805-0948. Dostupné z: <http://www.caritasetveritas.cz/index.php?p=archiv&cislo=1&rok=2015&pkey=160>

Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001–2017 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pion%C3%BDrsk%C3%A1_organizace_Socialistick%C3%A9ho_svazu_ml%C3%A1de%C5%BEE

POLÁČKOVÁ, Martina. *Práva dítěte: Analýza právní konstrukce pojmu v českém právu*. Brno, 2009. Dostupné také z https://is.muni.cz/th/124179/pravf_m_a2/martinka_dp.pdf Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Tatiana Machalová.

RŮŽIČKOVÁ, Monika. Typy školek. *Nejškolky.cz* [online]. Praha [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.nejskolky.cz/typy-skolek/>

SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. Vznik zákona. *Senát pro mládež* [online]. Praha: Senát parlamentu České republiky, © 2009–2017 [cit. 2017-02-25]. Dostupné z: <http://mladez.senat.cz/vznik-zakona>

VLÁDA. Sněmovní tisk 854: Novela z. o státní sociální podpoře. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. Praha: Parlament České republiky, 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=854>

Zákon o rodině (Československo, 1963). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001–2017 [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1kon_o_rodin%C4%9B_\(%C4%8Ceskoslovensko,_1963\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1kon_o_rodin%C4%9B_(%C4%8Ceskoslovensko,_1963))

Změny v předškolním vzdělávání: povinný rok předškolního vzdělávání i vzdělávání dvouletých dětí. *ČOSIV* [online]. Stará Huť: Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání, @2016 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://cosiv.cz/cs/2016/08/11/zmeny-v-predskolnim-vzdelavani-povinny-rok-predskolniho-vzdelavani-i-vzdelavani-dvouletych-deti/>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Praha: MŠMT, 2004. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Praha: Národní shromáždění Československé socialistické republiky, 1963. Dostupné také z: <http://zakony.kurzy.cz/94-1963-zakon-o-rodine/>

Zákon č. 359/1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí. Praha: MPSV, 1999. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Praha: MPSV, 1995. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>

Abstrakt

ŠVECOVÁ, Markéta. Výchova dítěte – Rodiče versus stát. České Budějovice 2017. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce M. Pavelková

Klíčová slova: rodina, děti, předškolní věk, výchova, komunismus, totalita, Československo, Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Práce se na teoretické úrovni zabývá porovnáním dvou sociálních prostředí působících na předškolní dítě ve dvou odlišných dobách, tedy doby komunismus a současnosti. Práce je zaměřena pouze na Českou republiku a tehdejší Československo. V textu se objevuje stručná definice komunismu a rodiny. Následuje porovnání podoby rodiny v minulosti a dnes, sociálního prostředí a institucí, které předškolní dítě ovlivňují a vychovávají. Dále se práce zabývá legislativními dokumenty. Jsou zde zmíněny nejdůležitější dokumenty a zákony týkající se rodiny, jejího fungování a ochrany dětí. Samostatnou kapitolou je zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a novela zákona o státní sociální podpoře; T: 17. 3. 2016. V této části dochází k zamyšlení a naznačení otázky, zda ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí nedochází k zavádění nebo znovuoobnovení totalitních praktik.

Abstract

Child care – parents versus state

Key words: family, kids, preschool age, education, communism, totality, Czechoslovakia, Act no. 117/1995 Coll., on state social support

This thesis on a theoretical level deals with a comparison in two different social environments operating with pre-school children, in two different times, time of communism and present. The work is focused just on the Czech Republic and Czechoslovakia. In the text is appearing a concise definition of communism and family. Next in the thesis is a comparison of forms of family in the past and today, the social environment and institutions that affect a pre-school child and educate them. The thesis also deals with legislative documents. In the thesis are important documents relating to family, functioning of family and the protection of children. A separate chapter is Act no. 117/1995 Coll., on state social support and the Amendment to the Act on state social support from 17. 3. 2016. This section is for reflection and indicates a question whether the Ministry of labour and social affairs is implementing or restoring totalitarian practices.